

פרק מתוך הכרוניקה 'דברי יוסף' של סמברי על ראשית האיסלאם

Author(s): ג. י. פישל

Reviewed work(s):

Source: *Zion* / ציון, Vol. ש (תמוז ת"ש), חוברת ג-ד, pp. 204-213

Published by: [Historical Society of Israel/](http://www.hsi.org/)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/70049804>

Accessed: 12/11/2011 15:39

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at

<http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Historical Society of Israel/ is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Zion* /.

<http://www.jstor.org>

פרק מתוך הכרוניקה "דברי יוסף" של סמברי

על ראשית האסלאם

בין החיבורים המרובים של ההיסטוריוגרפיה העברית, שטרם זכו להוצאה שלמה ומדעית-בקרתית, נמנית גם הכרוניקה העברית "דברי יוסף" של ההיסטוריון היהודי יוסף בן יצחק סמברי, שחי במצרים במחצית השנייה של המאה ה-17 (1640—1703). מתוך הכרוניקה שלו "דברי יוסף" נתפרסמו עד עתה רק לקוטים. פרסם אותם א. נייבויאר¹, על יסוד כתב-יד אחד שבארכיון², וחזר והדפיסם א. ברלינר³. הלקוטים האלה כבר הוכיחו את חשיבותה היתרה של הכרוניקה הזאת לתולדות היהודים בארצות האסלאם, בעיקר במצרים (עד שנת 1672), ארץ מולדתו של המחבר. ויש להצטער שהמקור החשוב הזה, העלול להעשיר את ידיעותינו הדלות על יהודי המזרח, לא נתפרסם עדיין. אכן, חברת "מקיצי נרדמים" כבר החליטה על פרסומה והחכמים פרופ. ש. אסף ופרופ. ל. א. מאיר עסוקים בעריכתה ויש לקוות שהופעתה בדפוס לא תאחר לבוא.

מהכרוניקה דברי יוסף נמצא גם כתב-יד שני, נוסף לכ"י שבארכיון, והוא שמור בספריה "חברת כל ישראל חברים"⁴, בפריס, והעתקת-צילום שלמה ממנו נמצאת בספריה "הסמינר היהודי התיאולוגי" בניו-יורק.

בהיותי בניו-יורק הפנה הפרופ' א. מרכס את תשומת לבי לכתב-יד זה, שממנו אני מפרסם כאן פרק קטן (עמ' 13b — 9b), שניבויאר וברלינר, נמנעו, כנראה בכוונה, מלפרסמו⁵.

הפרק הזה המטפל בראשית האסלאם מתחלק לחמשה סימנים:

1) Mediaeval Jewish Chronicles, Oxford 1887 Vol. I p. 115/162.

2) Catalogue of the Hebrew Mss in the Bodleiana Library ed. A. Neubauer, Oxford, 1886. p. 846 No 2410.

3) A. Berliner · Quellenschriften zur Jüdischen Geschichte & Literatur, Frankfurt a/M, 1896, p. 5. I. Aus Joseph Sambaris Chronik.

4) Revue des Etudes Juives, Vol. 49, p. 80 No. 130.

5) בזה נתונה תודתי לפרופ' מרכס. כפי שראיתי עכשיו העיר פרופ' מרכס על פרק זה כבר בשנת 1906. ר' Z. f. Hebr. Bibliographie Vol X 1906 עמ' 154.

(1) סיפור הנביא אשר יזיד לדבר בשם ה' ותורתו החדשה; (2) סיפור דבר דברי הערל אשר זמם לעשות; (3) פ' דברי רבה בר בר חנא; (4) סיפור ד' חכמים; (5) סיפור התנאים.

בפרק הזה, בעיקר בסימן 4—1, כלולים סיפורים ואגדות עממיים על ראשית האסלאם ועל מיסדו ואנו מקבלים קצת חומר נוסף ל„אגדת מוחמד היהודית”⁶ שהיתה נפוצה בקרב העם, עם מגמות שהן כמובן, בלתי־אוביקטיביות, כלפי הדת החדשה.

סימן ה' דן בשאלת החוזה בין עומר הכליף ואנשי החסות (أهل الذمة) ז'. אין בדעתי לדון כאן במפורט על חיי המחבר, עמדתו בהיסטוריוגרפיה היהודית, המקורות העבריים והערביים שמהם שאב. רק אחרי פרסום הכרוניקה בשלמותה, יהיה אפשר להעריך את המחבר ואת חבורו מכל הבחינות המדעיות⁸. מפני זה ניתן כאן הטכסט רק בצירוף הערות אחדות לשם הסברה כללית.*

1.

[9b] סיפור הנביא אשר יזיד לדבר בשם ה' ותורתו החדשה ומה ראה על ככה ומה הגיע אליו לאסור את היין המשמח אלהים ואנשים לאיש אשר על לבו ישים. ויהי בימי שפוט השופטים אי לדור שכך עלה בימי בסופ¹ רבנן סבוראי רב חנניא ורב חנא ובתחלת הגאונים רב יצחק גאון ויקם מלך חדש שנתחדשו גזרותיו בארץ המזרח ושמו מחמד בן עבד אללה ושלשל יחסו הולך וגדל לקדר בן ישמעאל בן אברהם והיה גבור חיל ואיש מצליח שהשעה משחקת לו ובכל אשר יפנה ירשיע על יד דורש שלומו וטובתו ונאמן בריתו התוכן הגדול בו חירא² הערל לב וערל בשר שהיה אומר לעבד אללה אביו הנה

(6) ר' המחקרים החדשים על נושא זה של מ. שובה: עשרת חבריו של מוחמד, תרביץ, תרצ"א, עמ' 74-89 וד. צ. בעט: על „עשרת חבריו”, תרביץ, תרצ"ב, עמ' 112-116. Boaz Cohen: Une légende juive de Mahomet REJ, 1929, Vol. 88 p. 1-17 והספרות שם.

(7) ר. ש. ד. גויטיין: כתאב דמת אלנבי. קרית ספר, שנת ט' עמ' 507-521 וי. י. ריבלין: צואת מחמד לעלי בן אבי טאלב, ב„מנחה לדוד” ירושלים, תרצ"ה עמ' קל"ט-קנ"ו. M. Schreiner: Bemerkungen zur Chronik des Josef b. Isak Sambari (8) ZDMG Vol 45, p. 295-300, וגם ש. א. רוזאניס: קורות היהודים בתורקיה IV עמ' 378. (9) הפיוורים בטכסט הם שלי.

(1) המחבר אינו משתמש ב„פ” הסופית והשארתי את הכתיב הזה כמו שהוא.
(2) הכוונה היא ל„בחירה” (Bahira) – נזיר נוצרי שתופש מקום ידוע באגדות השונות על ראשית האסלאם בספרות הערבית והטורית. ר' Sprenger 1869, Berlin Gottheil: Das Leben & die Lehre Mohammed, Vol I. 178 ff Vol II. 384 ff A christian Bahira Legend. Z. f. Assyriology Vol 13. p. 189 Vol 14. p. 208

בן אחד יוצא מחלציך וקראת את שמו מחמ"ד והוא יהיה פרא אדם ושומעו הולך בכל המדינות ואביו עבד אללה שמר את הדבר והיה מצפה ומקוה עד עת בא דברו אמרת ה' צרפתהו ויגדל הנער ויהי איש מצליח עד כי ראה אביו כי לא נפל מכל דברי הערל ארצה ויתחברו אליו ב' אנשים חכמים המה להרע ולא להטיב שם האחד טורחמ"אן³) והשני היה חכם גדול מחכמי ישראל ויסוב את שמו אל אימא"ם על"י⁴) והחזיקו את ידו להקים דת חדש בעולם ויקח לו יונה אחת וילמדה דעה ודרך תבונה וידיענה ויעש תחבולו, עד כי היה יושב לפני עמו ושומרי בריתו תבא אליו היונה ומעופפת על ראשו ולוחשת באזניו לעיני כל העם והיה מפליא לעשות לעיני שריו ועבדיו וישלח את היונה מאתו והיא תשוב אליו בכל פעם ופעם ותעלה על כתיפם ועל ראשו ומלחשה באזניו ויתמהו האנשים איש אל רעהו ויאמרו יום בשורה כי מה' היתה לו ויחלו פניו וישאלו לו ויאמרו לו הודיענו נא מה זה ועל מה זה ויפצרו באיש מאד עד כי אמר להם שליח ה' אני ושלחני לגביא על עם אשר לא ידעוני יעבדוני וה' שולח את היונה מאתו להודיעני דברים סתומים וחתומים וצוני להקים דת חדש אשר לא היה תורה חדשה מפי תצא ובכל יום ויום הוא אומר להם כך עד שנמשכו אחריו אלפים ורבבות מעם הארץ וקבלו אותו לגביא עליהם ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע והתיר להם רוב מהעריות כדי להקל העול מעליהם ונפשם מחמתן וסדר להם דת חדש וסדר בו כמה מצות מהם מתורתנו הקדושה ומהם מנמוסיות אחרים וגרע והוסיפ כפי אשר הוכשר בעיניו ובעיני האנשים אשר אתו וכאשר ראה שהיותר נכבד שבימי ישראל לתפלה ולתשובה הוא יום הכפורים ויש בו ה' תפלות תקן לעמו ה' תפלות בכל יום וחדש אלול שהוא מיוחד בשנה לצום ולהתפלל בו תקן להם ג' כ שלשים יום לצום⁵). ולפי שראה שישראל היו רוחצין בעלי קריין בתשעה קבין לתפלה תקן להם רחיצת ידים ורגלים לתפלה כמנהג ישראל והם הפריזו על המדה ביותר ותקן להם כי הנשים המגורשות מבעליהם לא ינשאו לשום אדם אם לא יעברו עליהם ד' חדשים ושלשה ימים או אם יהיו ג' פעמים נקיות מהנדות שלהם. עוד כתב להם לא ימאנו עצמהם מבעליהם לתשמיש

שטיינשניידר A. I. Wensinck Encycl. of Islam s. v. Bahira על בחירה בספרות העברית ר' מ. Polem. & Apologet. Literatur, 1877 p. 160 416.

(3) לא עלה בידי לזהותו.

(4) עלי. חתנו של מוחמד. נעשה כאן לאחד מחכמי ישראל.

(5) המקור שממנו שאב סמברי בספור זה על הדת החדשה הוא כנראה ס' -מגן אבות" של ר' שמעון בן צמח דורן (רשב"ץ) (1361-1441). מ. שטיינשניידר תרגם את החלק הנוגע לבקורת האסלאם לגרמנית Islam & Judentum, Kritik des Islami von Simon Duran (1423) in Magazin f. d. Wiss. des Judentums, 1880, Vol. VII p. 1/48 ר' בעיקר עמ' 20-18 על רשב"ץ ר' J. Guttman Die Stellung des Simon Duran in der jüdischen Religionsphilosophie MGWJ 1909 Vol 53 p. 226-228.

בכל עת שירצו יען כי האיש הוא ראש ושורר על אשתו. וג"כ התיר להם שישכבו עם נשותיהם אפילו שלא בעת הצורך ואמר לפי שהוא יקשה בעיניכם לאוסרו ולא מנעו מכם והוא יכפר לכם על זה. והבטיחם על האנשים החטאים בנפשותם ויורדין לגהינם לקבל עונשם הבטיחם שיחזור הוא כמין עז והם יחזרו פרעושים וידבקו בו ויכניסם בגהינם באופן כי הם יקבלו עונשם ולא יזיק להם מאומה וכזה וכזה תיקן להם כפי שכתוב בספריהם ומשם תדרשנו וקרא שם זה הספר קורא"ן ואמר כי הוא הוריד להם מן השמים זה הספר ובאותו הספר יחד האל בתכלית היחוד והאיש הזה לא היה יודע לכתוב אבל הוא היה מסדר ואל אימאם על"י כותב בספר ובדיו וכשהיה חותם כתב ידו היה טובל כפ ידו בועפר"אן עם חמש אצבעותיו והיה מניחה במקום החותם וזה היה לאות לדת ישמעאל. ופעם א' הלך לדמשק וקודם שנכנס בה ראה הבקעה והעיר מהר אסד ואמר לא אבוא הנה בשום צד לפי שהוא ג"ע ומי שיכנס בג"ע זה לא יכנס בג"ע שלמעלה כי אין אדם זוכה לשני גני עדן ושהלך משם ולא נכנס בדמשק.

2.

אחר הדברים האלה יעץ בו חירא"ן הערל למחמד להשמיד להרוג ולאבד את כל זרע היאודים⁶ אשר לא באו לעזרתו ולא שמרו את בריתו ויהי כאשר ראה חכם א' מחכמי ישראל בנו של גאון אחד מישראל הנקרא ריש גלותא את כל הרעה הזאת הבאה לישראל וכי ראה כי מחמד היה הולך וגדל פחד פן ישפילנו מגאותו הלך וכתר ברית עמו והיה לו לאיש חיל ויטוב את שמו אבו בכר⁷ ועם כל זה זכר את ישראל בעת צרתם וכתר ברית הוא ואל אימאם"ם עלי שיהרגו את הערל ויתנכלו אותו להמיתו ויהי היום ויעש הערל משתה גדול וילך אל המלך להתחנן לו לאכול מסעודתו הוא ושומרי בריתו וייטב הדבר בעיניו וילך הוא ואותביו לאכול ולשתות ויצא לקראתם הערל שמח וטוב לב ויבא אותם הביתה ויכן להם הסעודה לאכול ויבא להם יין לשתות כי עדיין לא נאסר יינם וישתו וישכרו עמו וילינו בביתו ויהי למחמד חרב א' הוחדה וגם מרוטה והיה עשויה בכישופ כי אין איש יכול להוציאה מנדנה זולתי הוא בידו / ויקם אבו בכר בלט ויקח יד מחמד וישימה על החרב וישלופ אותה ויקח אותה מידו ויכרות את ראש הערל אשר היה אויב לישראל ומבקש רעתם וישוב החרב אל נדנה וישכב אבו בכר וירדם וישכימו בבקר ויראו את הערל מת מושכב

(6) כך כותב סמברי בכל הטקסט, מסבות דתיות כדי להמנע מחבור אותיות י"ה וה"י.

(7) אבו בכר, הכליף הראשון, גם הוא, כמו עלי, בספור זה יהודי ואפילו בנו של

הריש-גלותא. על הריש גלותא בספרות הערבית ר' מאמרי בס' מאגנס, ירושלם תרצ"ח,

עמ' 181-187.

על מתתו א⁷) ומתגולל בדמו ויחר למחמד מאד ויפלו פניו ויתמרמר עליו ויאמר להם שמעו נא דברי מי שמע כזאת מי ראה כאלה זמי האיש הלזה אשר מלאו לבו לעשות כן באחינו יועצנו אשר על פיו נחנו ועל פיו נסענו הנה הוא שכרו כי הביאנו בביתו ואכלנו מפתו ושתינו מיינו שלמנו לו רעה תחת טובה ויען אבו בכר את מחמד לאמר לו אדני שמעני כי צר לי מאד על הרעה הגדולה הבאה אליו אבל הנה בא יומו בסיבת שתיית היין המשגע נביאים ואנשים ועתה איעצך נא אדוני עצה ובזאת תבחנו כי כל אחד ואחד ממנו ישלופ את חרבו והחרב אשר עליו הדם הוא הרגו אבל אין לאיש הזה משפט מות כי בשוגג הרגו וייטב הדבר בעיני המלך והשרים ויוצא כל אחד כלי זעמו וחרבו מתערה וימצאו את חרב נביאם בדם געולה ויאמר בלבו כי ודאי ידיים שופכות דם נקי ואז קם קימה שאין בה הידור וקלל את היין ודחה אותו בשתי ידיים ריחו וטעמו ויאסור אותו לעיניהם⁸) ויהי אחר הדברים האלה⁹) ויודע הדבר למחמד כי אבו בכר היה אויב לו ומבקש רעתו ובאיבה הרגו ויחר אפו עליו ויגרשהו מפניו וילך אל ארץ מפני הבושה לארץ הצפון¹⁰) ועמד שם ימים רבים ולבסוף שם אבו בכר אל לבו להשלים עמו כי פחד ממנו ויכבוש לו שישים עיירות גדולות ובצורות ויביאם עמו במסורת בריתו ודתו והיו שומרים את משמרתו ואז מצא חן בעיניו.

3.

מה גדלו מעשיות של רבה בר בר חנא בחזיונותיו באומרו בגמ' בבא בתרא¹¹) ראיתי עופ אחד פורח באויר והטיל ביצה אחת והטביעה ס' כרכים ופירושו כי ראה בחזיונותיו עופ א' פורח באויר זה נמשל לריש גלותא שנמשל לעופ שהוא פורח ומושל על עמו והטיל ביצה אחת זה אבו בכר בנו שנעשה כביצה מזורה והטביעה ס' כרכים אלו ס' עיירות שטבעם בטיט היין על ידו לשמור משמרתו.

(7a ז"ל מטתו.

(8 על איסור שתיית היין וכו' ר' Steinschneider : Polemische & Apologet.

Literatur p. 333. 385. 416.

(9 את כל הסיפור הזה, עם רוב המוטיבים שבו, כמו מוצאו היהודי של אבו בכר, הריגת הערל בחרבו של מחמד, איסור שתיית היין וכו' – אנו מוצאים בשנויים קלים במקור קדום יותר לקוח מ-ספר הימים למוחמד" שאולי היה לנגד עיניו של סמברי בשעת כתיבת הכרוניקה שלו. ר' -אגרת וכוח של ר' יעקב בן עליה מוויניציאה"; ישורון הוצ' קובאק, VI 1868 עמ' 13-15. ר' י. מאן: La lettre polémique de Jacob b. Elia de Venice & Pablo Christiani, REJ. Vol. 82, p. 376 JQR XII 1921 והשוה ג"כ p. 126 במקור זה שם הערל במקום "בחירה" הוא "חייא".

(10 לפי אגרת וכוח של ר' יעקב הלך אבו בכר "לארץ פרס".

(11 בבא בתרא דף ע"ג ע"ב.

4.

וארבעה אנשים היו מחכמי ישראל בעיר דמשק חכמים גדולים ונבונים ואשמ"ם בראשם עובדיהו'ן שלום שלא היה ירא את ה' ויבואו למחמד לנסותו בחידות ונלכדו במצודתו כי לא נסו באלה והיו גם כן בחברתו ושומרי בריתו ועובדיהו'ן שלום תיקן להם זה הדין המגרשת מבעלה והלכה והיתה לאיש אחר ושנאה האיש האחרון לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה אלא עד שתטמא באיש אחר ותתיחד עמו ואחר כך מותרת לבעלה הראשון.

5.

וכאשר ראה מחמד כי הערל אשר היה יועצו ומנהיגו נהרג וחכמי היאודים נכנסו עמו בבריתו אזי נתפשרו עם היאודים ועשו עליהם אלו התנאים נזכרים ונעשים בכל דור ודור ומשפחה והתנאים אלו הם על היאודים ועל הערלים והם כתובים וחתומים על ספר לעומר בן אל-עאץ⁽¹²⁾ ודא פתשגן כתב א⁽¹²⁾ אשר נכתב בשם המלך עומר והרי הוא מתורגם ומתוקן מלשון הגרי⁽¹³⁾ ללשון עברי אות באות ומלה במלה על יד איש חיל רב פעלים ממשפחות ר"ם שלשלת היחס והמעלה רמה ונשגבה כהר' יעקב סכנדר⁽¹⁴⁾ גר' וכלולים בו ל"ח תנאים והם אלו:

א. אמר ובעלי הספר (נ"א התורות) הם היאודים והערלים וספריהם הם התורה והאנג'יל (הגהה התורה היא התורה אשר נתנה לישראל על יד משה אדונינו ע"ה והאנג'יל הוא און גוליון שכתבו יש' ולא היתה כונתו לפחות או להוסיף על תורת משה כמו שמצאו כתוב כי יש' אמר לתלמידיו אל תחשבו כי באתי להסיר התורה או הנביאים לא באתי כי אם להשלימה כי יותר נקל הוא כליון שמים וארץ משיפול מהתורה תג א' וכשירד יש' מן ההר הלכו אחריו סיעות

(12) צ"ל עומר'ן אל כתאב כמו שהוא הזכיר אותו במקומות אחרים של הכרוניקה שלו.

(12א) על כל השאלות הקשורות בתנאי החוזה בין עומר ואנשי החסות, ר'

A. S. Tritton. The Caliphs and their Non-Muslim Subjects, London 1930
Steinschneider: Polem. & Apolog. Literatur p. 115—187. T. W. Arnold: The
Preaching of Islam, London 1935
מלבד המקורות הערביים של אל-בלאדורי, אבו
יוסף, אל-מירדי וכו'. ר' גם מאמרו של ל. א. מאיר: עמדת היהודים בימי הממלוכים
(ס' מאגנס, ירושלים, עמ' 167—161) הנותן נוחה מפורט של נוסח תעודות בענין תנאי עומר
מזמן הממלוכים (1354).

(13) חבל שהמחבר אינו מוסר לנו את שם המקור הערבי שממנו לקוחים ל"ח
תנאים אלו.

(14) הוא היה אחר מחשובי הרבנים באלכסנדריא וסמברי הסתייע בספריה הגדולה
של משפחת סכנדר בחיבור הכרוניקה שלו. ר' נייבואר עמ' 155.

רבות והנה מצורע א' בא ויבקש ממנו לרפאתו ומיד נטהר ואמר לו לך ותראה אל הכהן ותקריב קרבן אשר צוה משה וזה און גוליון נזכר בגמ' שבת ב' כל כתבי וז'ל אנא און גוליון לא למפחת מאוריתא דמשה אתיתי ולא לאוסיפי על אוריתא דמשה אתיתי. אמנם תלמידיו החטיאו כונתו ותקנו כפי מה שהוכשר בעיניהם ע"כ הרשב"ץ). ונכללים האמגושים עמהם (הגהה האמגושים הם מכת המינים האמגושים שהם מאמינים בשני אלהות והוא כי אדם א' שמו מינאי הטעה רבים להאמין בשני אלהות א' פועל הטובות וא' פועל הרעות והיה לגוי גדול הם האמגושים הנקראים בלשון ערבי אלמג'וס ושב'ור מלך פרס פחד שלא יפסיד עליו ממלכתו ושלח לו אגרת אומר לו בה כי הוא על אמונתו אבל הוא רוצה שיבא אליו לבדו וילמדו דרכי הראיות בזה ובבא האיש ההוא אליו דבר עמו בייחוד ואמר לו דע כי באו אלי בחלומי שני האלהות אלה הטובות ציוני להיטבך ואלה הרעות ציוני להורגך ואני רוצה לבחון מהם יותר חזק והרגו ואז נתבטלה זאת האמונה על כן נקראו המאמינים בשני אלהות מינין האמגושים על שם מינאי ע"כ הרשב"ץ) עמהם לגביית המס מהם ואפ' אם נאסרה האכילה משחיתתם ומשכב נשיהם.

ב. ויגבה גם מהצבאין (הגהה הצבאין הם כת מהפלוסופים הקדמונים והם מאמינים כי נפש הגלגל הוא האל עם היותם מאמינים בקדמות. הרשב"ץ ע"כ.) אם נאותו ליאודים או לערלים בעיקר אמונתם ומי שנכנס באמונת היאודים או הערלים קודם שהחליפו בתורתם נראה שהאמין על מה שהונח להם קודם ולא יאמין כמה שהניחוהו אחר אשר החליפו.

ג. ומי שנעלמה אמיתת ענין אמונתו יגבה ממנו המס ולא יאכל משחיטתו. ד. ומי שנעתק מן היאודים על הערלים נראה שלא יאמין באמתת שני האמונות וילקח אל הישמעאלים.

ה. והיאודים אשר בכיב"ר¹⁵ (פי' מבני הרכבים) וזולתם כולם שוים בענין המס בהסכמת כל הפוסקים.

ו. ולא יחול המס כי אם על האנשים ולא על הנשים ולא על נער על עבד ולא על שוטה לפי שהם טפלים וסעיפים.

ז. ואם יקרה שתפרד מהם אשה ולא תהיה טפלה לבעל לאיון סיבה שיהיה לא יגבה ממנה מס לפי שהיא טפלה לאנשי עמה ואפ' אם הם נכריים לה.

ח. ואם יקרה שתשאר אשה יחידה מהם באיזה מקום אחרי היותו מלחמה בו ותתרצה לפרוע מס כדי להתיישב בין הישמעאלים אינה חייבת כמה שנתרצית

15) על יהודי כיבר ר' י. ברסלבסקי, "ציון" תרצ"ה, עמ' 184-148 ו"דיעות" ת"ש, עמ' 78. וכן י. בן צבי ב"כנסת", תל-אביב ת"ש. עמ' 281/302.

אבל יהיה ממנה על דרך המתנה ולא יפרע ממנה אם נמנעה מלתת אותו ותשאיר באמונתה ואפי' אם אינה נטפלה לעמה .

ט. ולא יגבה המס מטומטום ואם נקרע ונמצא זכר יגבה ממנו לעתיד אבל לא על מה שעבר.

י. ונחלקו פוסקים בשיעור המס ואבו חניפא רצה להעריך אותה בג' פנים העשירים יגבה מהם מ"ח דרהמים והבנוניים יגבה מהם כ"ד דרהמים והעניים יגבה מהם י"ב דרהמים וקבע זה השיעור ללא פחות ולא יותר.

י"א. ומנע השתדלות השוטרים בגבייתו.

י"ב. ואמר מאלק¹⁶ לא יתכן להיותו קבוע בפחות והוא מסור אל השתדלות השוטרים בו.

י"ג. ודעת השאפעי שלא יקבע אלא השיעור הפחות ויהיה דינר אחד שלא יוכל לקצר ולפחות ממנו ולא יקבע אל היותר ושב אל השתדלות השוטרים בו שישתדלו הם בין להשוותם כלם יחד או להעריכם לפי מצבם ואם יראה השוטר בעצתו לפסוק המס עמהם בהסכמת פרנסיהם יחול על כולם ואפ' לבאים. אחריהם דור אחר דור ולא יוכל השוטר לחזור ולשנותו לפחות ממנו או להוסיף עליו.

י"ד. ואם יאותו לכפול הצדקה יוכפל עליהם כמו שעשה עמר עם תנו"ח ובהר"א ובני תע"לב בדמשק¹⁷ ולא יגבה מן הנשים והנערים לפי שהוא מס יוצא על אנשי הצבא וישתנה מהזכא ויגבה מהנשים והנערים ואם לפי שהוא מס יוצא על אנשי הצבא וישתנה מהזכא ויגבה מהנשים להנערים יחברו הזכא והמס יחד יגבו שניהם יחד ואם יתרצו בו לבדו יהיה מס אם לא יפחות מדינר אחד בכל שנה.

ט"ו. או שיאותו להיות מארחים אצלם כל עובר עליהם מהישמעאלים לאכול ג' ימים ממה שהם אוכלים ולא יצריכום לשחוט שה או תרנגולת ואם לא יהיו מתנים עליהם הכנסת האורחים ולא כפל הצדקה לא תחול עליהם הצדקה אפילו מן הפירות ולא משום זרע אחר ולא יחוייבו בהכנסת אורחים ומתנים עליהם שני תנאים אחד מחוייב וא' ראוי אמנם המחוייב כולל ששה תנאים הא' שלא יזכרו ספר הקורא"ן לטעון עליו ולא להשיג עליו. והב' שלא יזכרו השליח בהכנובה. והג' שלא יזכירו דת הישמעאלים בגנות ולא בחירוף. והד' שלא יתארו שום אשה ישמעאלית בזנות ולא משגל. והה' שלא יעכבו לאיש ישמעאלי על דתו ולא יעכבו על ממנו. והו' שלא יעכבו על אנשי המלחמה ולא יראו אותם בעין רעה.

(16) בשולי הכ"י: אלימאלכי.

(17) שבטים ערביים.

י"ו. ואלו הששה חיובים יחוייבו בהם מבלתי עשיית תנאי אמנם צריך להודיעם בהם שיהיו בהם ולזרזם בתוקף הברית עליהם ושיהיה ההתרשלות בהם אחר התנאי סיבה להפרת בריתם.

י"ז. ואמנם התנאי הראוי יכלול ג"כ ששה דברים הא' שישנו תכונתם כלי לבושיהם וחגירת האבנט. והב' שלא יגביהו בנינם על בנין הישמעאלים ואפ' אם לא יהיה כל כך נמוך מהם יהיה שוה אליהם. והג' שלא ישמיעום קול מצלותיהם ולא קריאת ספריהם ומאמריהם בעוזי"ר והמקי"ח. והד' שלא יפתו אותם לשנות היין ולא יפרסמו צלמיהם ולא חזיריהם. והה' שיעלימו קבורת מתייהם. והו' שימנעו מרכיבת הסוסים והבכרות קלות ולא ימנעו מרכיבת הפרדים והחמורים. י"ח. ואלו ה' תנאים לא יחולו עליהם בקשר השבוע עד שיתנו אותם עליהם ויכללו בכלל התנאי ואם יתחייבו בהם ולא יהיה ההתרשלות בהם אחר התנאי סבה להפרת בריתם אבל יענשו עליהם להכריחם בהם ויוסרו עליהם להזירם ולא יוסרו אם לא התנו.

י"ט. וכתב האמא"ם מה שהונח מתנאי השלום עמהם בספרי זכרונות הזמנים ויענשו עליהם אם התרשלו בו לפי שיש לכל עם תנאים איפשר שיתחלפו מזולתם. כ. ולא יתחייבו במס כי אם פעם א' בשנה אחר תשלום יב' חדשי הלבנה. כ"א. ומי שמת מהם באותה שנה יגבה מעזבונו כשיעור מה שעבר ממנו. כ"ב. ומי שהגדיל מקטניהם ונתרפו משוטיהם יונח להם שנה אחת ואח"כ יגבה מהם המס.

כ"ג. ויגבה מן העני אם נודמן לו ויונח לו אם היה דחוק. כ"ד. ולא יונח לזקן בשום זמן ויש אומרים שיונח להם ולעניים. כ"ה. ואם נחלקו במשפטיהם ונתחלפו בדעותיהם אין למחות בידם על זה. כ"ו. ואם נפלה מריבה בניהם על חוב ונתאמצו בו עד שהלכו אל שופטיהם אין למנעם מזה.

כ"ז. ואם נאותו ללכת אל שופטינו ישפוט ביניהם במה שיתחייב מדת הישמעאלים ויקויימו בהם גדול העונשים אם יבואו לידי כך.

כ"ח. ומי שהפר מהם בריתו הגיע לו בטחונו ונעשה חפשי.

כ"ט. ויש לבעלי הברית אם נכנסו לערי הישמעאלים הבטחון על נכסיהם ונפשם וממונם ויש להם להתיישב בהם ארבעה חדשים בלי פריעת שום מס אבל לא יוכלו להתיישב שנה תמימה כי אם בפריעת המס וכמה שבין הזמן הזה מחלוקת לפחות וליותר.

ל. ויתחייבו הישמעאלים להמנע מאלו הבעלי השבוע ולא תתחייב ההרחקה מהם וזה כחלופ בעלי השבועה.

ל"א. ואם הבטיח איש חכם ממשכילי הישמעאלים לאיש חפשי תחול הבטחה זו על כל הישמעאלים.

ל"ב. והאשה בנתינת הבטחון כמו האיש והעבד כחפשי.

ל"ג. ואמר אבו חניפא לא יתקיים הבטחון מהעבד אלא אם כן נקנה לו רשות בעת המלחמה.

ל"ד. ולא יתקיים בטחון הנער והשוטה ומי שהובטח מהם לא עשה כלום אלא אם כן לא היה יודע משפט בטחונם אז יגיעהו הבטחון ויהיה חפשי.

ל"ה. ואם ימנעו בעלי השבוע מלתת המס יהיה זה סיבה להפרת בריתם ואמר א' חניפא לא יופר בריתם אלא אם כן ימצאו במקום המלחמה ויגבה מהם כמו החובות.

ל"ו. ואין ראוי שיחדשו בערי הישמעאלים לא במה ולא בית הכנסת ואם חדשו תהרס עליהם אבל רשאים הם לתקן ולבנות מה שנהרס מבתי הכנסיות הישנים שלהם.

ל"ז. ואם הפרו בעלי השבועה את בריתם אין ראוי להרגם ולא לבזו את ממונם ולא לשבות את בניהם כל עוד שלא ילחמו אבל ראוי להוציאם מערי הישמעאלים בבטחון עד שיגיעו לאיזו עיר מערי בעלי השיתופ ויונחו בה.

ל"ח. ואם לא יצאו ברצונם יוציאום בעל כרחם // וכאן נשלם מה שכתבנו בענין המס והתנאים¹⁸ לראות כי הם משועבדים תחת ידו וכל זה הסדר היה בשנת ארבעת אלפים ושעוד' ליצירה¹⁹ [13b]

18) סמברי מזכיר את "תנאי עומר" עוד הפעם, אמנם בצורה מקוצרת, בפרק על בזרות השמד נגד היהודים והנוצרים בשנת 1301 תחת שלטון המלך הממלוכי אל-נאצר מחמד אבן לאון. (ר' הוצ' נייבויאר עמ' 136–135).

19) התאריך הזה אינו מתאים לזה שסמברי מסמן במקום אחר של הכרוניקה (בעמ' 135, הוצ' נייבויאר) שבו הוא קובע את שנת כ' לחשבונם, היא שנת ארבעת אלפים ות"כ ליצירה כתאריך החווה בין עומר והיהודים.